

Гилета Ю. І.

Национальный университет «Львовская политехника»

ОЦЕНКА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ НА ОСНОВЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ФУНКЦИЙ В КОНТЕКСТЕ ВНЕДРЕНИЯ ПОЛИТИКИ ИМПОРТОЗАМЕЩЕНИЯ

Резюме

В статье раскрыто содержание современной политики импортозамещения в фармацевтической отрасли Украины. Проанализирована динамика товарной структуры внешней торговли фармацевтическими товарами в 2005-2013 гг. Построенные производственные функции для фармацевтических предприятий позволяют провести сравнительную оценку эффективности использования производственных ресурсов для фармацевтических предприятий с разным уровнем диверсификации производства и выявить перспективы наращивания. Проведен анализ диверсификации видов деятельности фармацевтических компаний.

Ключевые слова: фармацевтический рынок, импортозамещение, производственная функция, предприятия, диверсификация.

Gileta Y. I.

National University «Lviv Polytechnic»

ASSESSMENT OF PHARMACEUTICAL INDUSTRY BASED ON PRODUCTION FUNCTIONS IN THE CONTEXT OF THE POLICY OF IMPORT SUBSTITUTION

Summary

This paper reveals the content of modern policy of import substitution in the pharmaceutical industry in Ukraine. The dynamics of the commodity structure of foreign trade of pharmaceutical products in the 2005-2013 is analyzed. Production functions are constructed for pharmaceutical companies and allow a comparative assessment of efficiency of production resources for pharmaceutical companies with different levels of diversification of production capacity and identify prospects. The diversification of activities of pharmaceutical companies is analysed.

Key words: pharmaceutical market, import substitution, product function, enterprises, diversification.

УДК 351:338.43(477)

Голуб Т. І.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ДЕРЖАВНИЙ ПРОТЕКЦІОНІЗМ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

У статті визначено основні складові державної протекціоністської політики в країнах ЄС, США та інших та сформовані пріоритетні напрями та заходи державної підтримки аграрного сектора України. Також проведений аналіз порівняльних рівнів бюджетної підтримки сільського господарства країн ЄС, США, Польщі, Угорщини, Чехії, Росії та України. Виділено спільні особливості державного протекціонізму аграрного сектору економіки для майже всіх розвинутих країн.

Ключові слова: протекціонізм, державна підтримка, країни ЄС, аграрний сектор.

Постановка проблеми. Протягом двох десятиліть в аграрному секторі України проводились реформи, які не лише не дали значних результатів та не підвищили соціально-економічної та технологічної ефективності виробництва, але й навпаки, призвели до суттєвого накопичення проблем, які неможливо вирішити без здійснення заходів державного протекціонізму. Основними з них залишається загострення диспропорцій між вартістю засобів виробництва та ціною виробленої за їх допомогою сільськогосподарської продукції, зниження рівня іноземних інвестицій через відсутність політичної та макроекономічної стабільності, критична зношеність виробничих фондів та недосконалість механізму користування земельними ресурсами тощо. Також додає складності погіршення соціального стану мешканців сільської місцевості та деформація інфраструктури аграрних ринків та способів коригування їх кон'юнктури. Це і визначає актуальність даного дослідження.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку організаційно-практичних засад розвитку національної аграрної політики та зближення її з європейськими аналогами внесли такі вчені, як В. Андрійчук, С. Абдуллаєв, Ю. Білик, І. Бетлій, М. Ванієва, М. Корецький, В. Кушмаєва, М. Латинін, Т. Лозинська, П. Макаренко, Л. Мельник, П. Саблук, Ю. Ульяновченко та ін.

Проте в сучасних особливих умовах становлення цивілізованої ринкової економіки в Україні на базі попередніх здобутків видатних українських та зарубіжних вчених є потреба поглиблювати і поширювати дослідження в цьому напрямку.

Постановка завдання. Потребують узагальнення складові елементи механізму державного протекціонізму аграрного сектору економіки. Не враховано наслідки недосконалість цього механізму для функціонування сільськогосподарських та переробних підприємств після вступу України

до СОТ. Нині існує потреба у визначенні пріоритетних напрямів та заходів державної підтримки аграрного сектора України.

Виклад основного матеріалу. Концептуально погляди стосовно ролі держави у ринковій економіці змінювалися в діапазоні від розгляду її як суб'єкта з мінімально необхідним переліком функцій до тверджень про існування держави як органа, який організовує, регулює та формує модель аграрної економіки ринкового типу. В сучасних умовах розвинуті країни досить успішно використовують різні концепції: ті, де державі належить посилена роль, а також ті, де роль держави обмежена [1].

Як свідчить практика розвинутих країн світу, активна політика аграрного державного протекціонізму має вигляд пріоритетного стратегічного напрямку розвитку та сприяє росту виробництва та забезпечення країни власним продовольством, що є запорукою продовольчої безпеки держави та нації [2].

Так, було доведено, що найбільш поширеними відносинами між товаровиробниками в аграрному секторі та органами державної влади є застосування дотацій та проведення регуляторних заходів з метою обмеження імпорту. На ці заходи у країнах ЄС витрачається щороку до 40% ВВП. Але це є досить великими витратами, тому на сьогоднішньому етапі країни ЄС перейшли від прямої підтримки товаровиробників до заходів непрямої підтримки: розширення ємності ринку сільськогосподарської продукції, підтримки різних форм власності, стимулювання вітчизняного виробництва та поширення заходів «зеленої скриньки» [3].

Державна підтримка аграрного сектора в країнах з транзитивною економікою і в Україні зокрема характеризується недосконалістю та недостатністю фінансування галузі. У цих умовах особливої уваги потребує дослідження бюджетного фінансування аграрного сектора як одного з напрямів державного регулювання. Необхідність державного регулювання аграрного сектора більшість науковців пов'язують, насамперед, із диспаритетом цін на промислову і сільськогосподарську продукцію, а також з істотним впливом природно-кліматичних умов на ефективність сільськогосподарського виробництва.

У країнах ЄС державну підтримку сільського господарства здійснюють шляхом надання аграріям дешевих кредитів, підтримання твердих цін, виконання безпосередніх виплат тощо. У Європі під державне регулювання підпадає 90% цін на сільськогосподарську продукцію у вигляді субсидій для підтримки аграріїв через високі ціни на засоби виробництва [3].

Під час проведення дослідження було встановлено, що інститутами Європейського Союзу щорічно витрачається близько 40% бюджету на заходи державного протекціонізму в аграрній сфері, в той час як сільськогосподарська продукція займає лише 5% у валовому внутрішньому продукті Євросоюзу. Серед цих витрат левову частку (близько 80%) займає підтримка дрібних товаровиробників (фермерських господарств) та соціальний захист мешканців сільських територій.

Так, наприклад, у Німеччині фермери отримують доплату, якщо змогли не перевищити попереднього рівня виробництва продукції або виконали квоту. Це було зроблено через те, що підтримка високих цін всередині ЄС – один з найдорожчих шляхів субсидування доходів, тому було ухвалено рішення про деяке зниження цін [4].

Також регулювання рівня ціни здійснюється через застосування механізму зовнішньоекономічних відносин для захисту національних товаровиробників на ринку західних країн. У цьому випадку ціна виступає як сукупний показник застосування природних, соціальних, технологічних, економічних факторів.

Однак у більшості країн умови виробництва сільськогосподарської продукції гірші, ніж в основних країнах-експортерах. І якби функціонував абсолютно вільний світовий ринок, то внутрішнє виробництво сільськогосподарської продукції в багатьох державах було б витиснуто імпортом. Тому такі країни застосовують захисні механізми, які стимулюють розвиток власного аграрного виробництва й обмежують імпорт [5]. Таким чином здійснюється обмеження постачання на внутрішній ринок дешевої низькоякісної продукції та забезпечується насичення ринку товарами, які всередині країни не виробляються. Такі способи захисту застосовують провідні світові експортери сільськогосподарської продукції – Німеччина, Франція, США, Канада.

Досить поширеними заходами державного протекціонізму США та країн ЄС є підтримка технічного переоснащення та модернізації основних засобів сільськогосподарського виробництва дрібних товаровиробників, заходів щодо меліорації земель та інше. Так, наприклад, в Канаді вартість дизельного пального для фермерів за рахунок державної підтримки становить 56% від звичайної роздрібною ціни.

Так, наприклад, у Польщі держава здійснює закупівлю сільськогосподарської продукції, що є на ринку в надлишку, та продає їх в період тимчасового дефіциту. Це сприяє стабілізації цін і знижує ризик для фермерів – основних товаровиробників сільськогосподарської продукції в країні.

У багатьох країнах передбачені податкові пільги для сільськогосподарських підприємств. Рівень податків для них, у тому числі податок на прибуток, значно нижче порівняно з аналогічними податками в несільськогосподарських галузях. Наприклад, у Канаді фермери, які отримують прибуток у розмірі від 100 до 250 тис. дол., платять, відповідно, податок від 1 до 2,5 тис. дол., тобто майже 1%. У ряді розвинених країн на певну кількість років від оподаткування звільняються кооперативи, що виробляють екологічно чисту продукцію, а в Німеччині – якщо вони працюють на альтернативних джерелах енергії [4].

У Німеччині працює державна програма для зниження кредитних ставок для товаровиробників, що працюють у слабозрозумітих районах та забезпечує компенсування частини витрат на будівництво житла в цих районах. Таким чином держава непрямыми методами забезпечує підтримку виробництва таких районів, тому інвестор має найвищий ризик.

Аналогічна програма існує й у Франції, де фермери отримують державні субсидії на підтримку родючості земель, виведення орних земель із структури сільськогосподарських земель, виробництво продукції тваринництва та ведення аграрного бізнесу в важкодоступних гірських районах.

Як один з методів західного державного протекціонізму, який слід активно залучати українським державотворцям, є застосування страхових платежів. Механізм забезпечення підтримки полягає в тому, що фермер може отримати компенсаційні платежі в разі несприятливих погодних умов чи несподіваних катаклізмів.

Найбільш поширеним інструментом державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників є митні платежі, які повинні компенсувати різницю в ціні на внутрішньому та зовнішньому ринках. Саме такий механізм державного протекціонізму вивів країни ЄС в лідери серед експортерів сільськогосподарської продукції не за найкращих умов виробництва.

Окремо слід відмітити і такий метод САП (Спільної аграрної політики) для регулювання ринку аграрної продукції ЄС як квотування, який передбачає встановлення меж виробництва окремих продуктів (цукор, молоко, спирт) та заохочення грошами тих товаровиробників, які змогли втримати свій обсяг виробництва в межах квоти. Переваги такого методу полягають у забезпеченні стабільно високих цін для товаровиробників, але слід виокремити і певні недоліки.

Недоліки квотування виробництва молока в країнах ЄС полягають у наступному:

- мало кому вдається втримати обсяг виробництва в межах встановленої квоти, тому задля запобігання виплаті штрафів фермеру досить часто доводиться знищувати надлишок виробленої продукції;
- квоти виділяють усім виробникам молока, а не найефективнішим, що означає нераціональне використання ресурсів у сільському господарстві;
- від такої політики страждають в першу чергу малозахищені верстви населення, бо ціни на продукти харчування залишаються стабільно високими.

Усі вищеперераховані напрями державної підтримки аграрного сектора в зарубіжних країнах займають значну питому вагу в загальній вартості сільськогосподарської продукції (табл. 1).

Таблиця 1
Порівняльні рівні бюджетної підтримки сільського господарства в різних країнах

Країни	В доларах США		Підтримка у %	
	на душу населення	на 1 га землі в обробітку	ВВП	всього валової продукції с. г.
Країни ЄС	336,0	1053,0	1,7	49,0
США	350,0	340,0	1,5	30,0
Польща	107,0	299,3	1,5	31,2
Угорщина	11,0	1 188,2	1,8	29,5
Чехія	100,0	689,5	1,6	16,3
Росія	60,0	70,5	0,8	13,7
Україна	2000 р.	1,8	2,7	0,28
	2002 р.	2,9	4,4	0,36
	2006 р.	5,5	8,3	0,61
	2008 р.	10,7	16,2	1,02
	2013 р.	8,9	11,2	1,2

Джерело: аналітична інформація, зібрана автором

Так, найбільший цей показник зафіксовано у Швейцарії – 82%, Норвегії – 75%, Ісландії – 73%. В Японії цей показник становив 74%, країнах ЄС –

Рис. 1. Форми державної підтримки сільського господарства

Джерело: розроблено автором

49%, а в США – 30%. До країн з найменшим рівнем субсидування сільськогосподарської продукції відносять Австралію (10%) і Нову Зеландію (3%). До країн з мінімальним рівнем субсидування аграрного сектора можна віднести й Україну – 4,5% у вартості сільськогосподарської продукції [5].

Таким чином, розвинені країни активно стимулюють національне сільське господарство, в якому витрати на виробництво одиниці продукції, зазвичай, вище світових. У цьому випадку враховуються імпортно-експортні можливості товаровиробників, а особливості механізму підтримки аграрного сектора в кожній країні залежать від природно-економічних, географічних, зовнішньоекономічних умов. Отже, можна виокремити спільні для майже всіх розвинених країн особливості державного протекціонізму аграрного сектору економіки:

- по-перше, незважаючи на прийняті умови СОТ щодо обмеження рівня державної підтримки, кожна країна знаходить індивідуальні методи підтримки вітчизняного сільськогосподарського виробництва;

- по-друге, розвинуті держави витрачають від 30% до 60% ВВП для підтримки аграрного сектору економіки;

- по-третє, заходи державної підтримки розширюють національний ринок сільськогосподарської продукції та створюють додаткові можливості для експорту на зовнішні ринки;

- по-четверте, через перехід з власних внутрішніх ринків на ринки країн, що розвиваються, розвинуті країни сприяють згортанню сільськогосподарського виробництва в цих країнах, що викликає стагнацію в умовах глобалізації.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що, з одного боку, розвинені країни світу мають міцну економіку, а з іншого – їх аграрний сектор у багатьох країнах характеризується слабким природно-кліматичним потенціалом. З огляду на це аграрна політика розвинених країн (передусім ЄС, США, Канада, Японія та ін.) покликана компенсувати ці недоліки протекціоністською політикою щодо сільського господарства. В Україні ж умови прямо протилежні: хоча Україна й відносно економічно слабка, її сільське господарство має значний природно-кліматичний потенціал. Із цієї

причини немає необхідності в проведенні в Україні політики, подібної Спільній аграрній політиці (САП) ЄС (Європейського Союзу), навіть якби вона могла дозволити собі таку політику.

Вивчивши роботи вітчизняних та закордонних науковців, можемо навести форми державної підтримки сільського господарства (рис. 1).

Висновки. Таким чином, система механізмів державної підтримки аграрної сфери в розвинених зарубіжних країнах характеризується не стільки стимулюванням виробництва (хоча, наприклад, податки виступають як механізм стимулювання сільськогосподарського виробництва або його обмеження, а зниження податкового тиску дає можливість на макроекономічному рівні під-

вищити стабільність функціонування господарського механізму фермерського виробництва, збільшити обсяги оборотних засобів і підняти рівень самофінансування), скільки рішенням соціальних завдань – підтримка рівня доходів фермерів, розвиток сільської інфраструктури і природоохоронні заходи. Що стосується державної політики підтримки аграрного сектора в Україні, то вона повинна в сучасних умовах стосуватися, насамперед, стимулювання вітчизняного виробництва сільськогосподарської продукції та реалізації експортноорієнтованої стратегії його розвитку, що слугуватиме поштовхом для зростання всієї економіки країни і на цій основі підвищення рівня життя населення України [1; 3].

Список літератури:

1. Макаренко А.П. Аграрна політика в умовах розвитку ринкових відносин / А.П. Макаренко // Економіка і держава. – 2006. – № 4. – С. 39-41.
2. Гайдуцький П.І. Аграрна реформа в Україні / Гайдуцький П.І., Саблук П.Т., Лупенко Ю.О. та ін. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
3. Зінчук Т. Аграрна політика країн ЦСЄ у контексті інтеграції до ЄС: реалії та перспективи для України / Т. Зінчук // Економіка України. – 2010. – № 4. – С. 74-88.
4. Аналитический доклад: «Украина и ЕС: современное состояние и перспективы взаимоотношений» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ucseps.org/ua/show/532>.
5. Ульянченко О.В. Державна політика захисту і розвитку конкуренції в аграрному секторі як метод регулювання ринку / О.В. Ульянченко // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць – Вип. 252 : в 6 т. – Т. 6. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – С. 1467-1472.

Голуб Т. И.

Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПРОТЕКЦИОНИЗМ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ: ЗАРУБЕЖНЫЙ И ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ ОПЫТ

Резюме

В статье определены основные составляющие государственной протекционистской политики в странах ЕС, США и других и сформированы приоритетные направления и мероприятия государственной поддержки аграрного сектора Украины. Также проведен анализ сравнительных уровней бюджетной поддержки сельского хозяйства стран ЕС, США, Польши, Венгрии, Чехии, России и Украины. Выделены общие особенности государственного протекционизма аграрного сектора экономики для многих развитых стран.

Ключевые слова: протекционизм, государственная поддержка, страны ЕС, аграрный сектор.

Golub T. I.

Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychnyna

STATE PROTECTIONISM IN AGRICULTURE: FOREIGN AND DOMESTIC EXPERIENCE

Summary

This article defines the main components of state protectionism in the EU, USA and others, and formed priorities and measures of state support to the agricultural sector of Ukraine. Also analyzed the comparative levels of budgetary support for agriculture of the EU, the USA, Poland, Hungary, Czech Republic, Russia and Ukraine. Were identified common features of state protectionism of the agricultural sector in many developed countries.

Key words: protection, government support, EU countries, agricultural sector.